

Misthoorn bij guur weer

Rik Coolsaet

Bespreking van: A. van Staden e.a.: De herontdekking van de wereld. Nederlands buitenlands beleid in revisie (Den Haag: Instituut Clingendael, februari 2004 (Clingendael Notitie 22))

Clingendael als misthoorn bij guur weer. Dat beeld kwam bij mij op bij het lezen van de jongste Clingendael-notitie over het Nederlands buitenlands beleid. De auteurs ondernemen hierin een poging om nieuwe krachtlijnen te trekken voor het buitenlands beleid van Nederland in een internationale omgeving die door Clingendael-directeur A. van Staden omschreven wordt als verwarrend en onzeker. Het is een ongenadig heldere dissectie geworden van wat in het buitenland dikwijls gezien wordt als een ‘mistig’ Nederlands buitenlands beleid.

Nederland heeft wat met de zee. Dat blijkt eens te meer uit de talloze metaforen die de auteurs hanteren om Nederlands moeilijke relatie met de huidige wereld te (her)definiëren. DE metafoor die zij daarbij het meest hanteren is die van Nederland dat als een Vliegende Hollander laveert tussen zijn drie traditionele thuishavens – Amerika, Europa, de Verenigde Naties – en daarbij zelf geen al te uitdrukkelijke posities inneemt, zoals P. van Ham dat omschrijft. Ook al verwerpt A. van Staden de conclusie, maar toch kon ik af en toe de indruk niet onderdrukken dat precies door al dat laveren Nederland het noorden kwijt lijkt te zijn geraakt.

Jan Rood herinnert er echter terecht aan dat de Nederlandse herijkingsoefening van 1995 aanvankelijk wel een duidelijk kompas bezat: een sterke continentale heroriëntatie als nieuwe vaarroute, inclusief een verankering aan het Duits-Franse leiderschap, met als communicerend vat een minder uitgesproken pro-Amerikaanse oriëntatie. Maar zo is het niet gelopen. Nederland, zo geeft Rood aan, is gaan laveren tussen het communautaire gedachtegoed en de immer aanwezige verleiding van deelname – als zelfverklaarde kleinste van de grote Europese mogendheden – aan het intergouvernementele spel van wisselende coalities.

Amerika is zichzelf gaan verwijderen van het Europese continent, zo merken de auteurs op, zodat Nederland wel een hele grote spreidstand moest aannemen om beide continenten te blijven verbinden – een spreidstand die door nogal wat continentale Europeanen aangezien werd (en wordt) als onversneden pro-Amerikanisme. De auteurs betreuren oprecht die eigenmachtige Amerikaanse koers en beseffen ook wel dat Nederland daar weinig tegen vermag.

Maar ze trekken een redenering toch niet helemaal door die enkelen onder hen nochtans zelf aanbrengen. Er wordt in de bundel herhaaldelijk gewag gemaakt van de ‘Bismarckiaanse’ internationale omgeving die er zit aan te komen. Hun verwijzing naar het geïnstitutionaliseerde wantrouwen van het negentiende-eeuwse multipolaire machtsevenwicht lijkt mij meer dan pertinent om de huidige en komende machtsrelaties te omschrijven – maar met dien verstande dat het Witte Huis van G.W. Bush zichzelf eerder ziet als Wilhelm II die, precies tegen Otto von Bismarck in, de toenmalige internationale status-quo had ingeruild voor een politiek die de internationale relaties wou destabiliseren om zo Duitslands macht in de wereld te vergroten en te laten voelen. P. van Ham komt hier nog het dichtst bij wanneer hij gewaagt, mijns inziens terecht, van Amerika als een anti-status-quo macht.

Over hoe het nu verder moet met Nederland, heerst geen eensgezindheid onder de auteurs. Bart Tromp bepleit een voorzichtige koers op een nieuwe zelfstandigheidspolitiek, uiteraard niet gericht op het vooroorlogse isolationisme, maar resoluut op het internationalisme, ook als de overige partners Nederland hierin niet meteen volgen. Het woord ‘afzijdig’ wordt door Jan Rood dan weer overboord gegooid met zijn pleidooi voor een actieve opstelling van Nederland inzake Europa, met de verdieping van het communautaire model als leidraad. P. van Ham zweert bij een profilering van

Nederland als Euro-Atlantische bruggenbouwer en belangenmakelaar. Maar daarop reageert van Staden met een verwijzing naar een sceptisch commentaar van S. Rozemond uit 1988 dat de grote hoofdsteden de Nederlandse loopplank of biechtstoel heus niet nodig hebben.

Van Staden geeft die rol van bruggenbouwer vooralsnog het voordeel van de twijfel, maar lijkt daarbij uit te gaan van een variante op het 'Plan B' van P. van Ham: transatlantisch als het kan, Europees als het moet, naar de woorden van van Ham. Deze heeft het daarbij over de 'deconfiture' van het communautaire Europa en poneert dat voor Nederland onverkort de Atlantische primaat blijft primeren, zij het wel met een 'Europese clause'. Van Staden echter getuigt van minder europessimisme. Hij onderschrijft Roods visie op het communautaire Europa als een rem op de machtsuitoefening van de groten op de kleinen en ziet onder ogen dat Nederland bij een mogelijk aanhoudende Amerikaanse eigenmachtigheid dan toch maar zijn kaarten moet zetten op het Europese veiligheids- en defensiebeleid.

De Clingendael-notitie is een excellente proeve van wat een *think tank* behoort te doen: een baken te zijn in duistere tijden, zodat de stuurman weet waarheen hij desgewenst de steven kan wenden.

(In: *Internationale Spectator*, jg. 58, nr. 7/8, juli/augustus 2004)